

Posudek na diplomovou práci Lucie Svítilové „Židovské motivy v detektivních prózách Petra Eidlera“

Sympatická snaha Lucie Svítilové vzít si populární žánr a vyložit na něm některé z prvků traumatologických a židovských studií v mnoha místech bohužel klopýtá a není v celku promyšlena do úplnosti. Byť si autorka vybrala tři knihy spisovatele Petra Eidlera (vl. jm. Petr Balajka, nar. 1958), není nikde v práci zdůvodněno, proč jsou jen tři: Už kvůli tomu, že tyto tři jsou sice v Eidlerově sérii první přiznaně „židovské“, ale zároveň před zde rozebíranými detektivkami existuje pět Eidlerových detektivek a po nich ještě dvě další s židovskou tematikou (*Kdo zabije Evu S.?*, 2020 a *Případ Aleny Struskové*, 2021). Myslím, že by se kolegyně Svítilová měla vyrovnat s autorovým celkem – hrdinové v Eidlerových dřívějších detektivkách totiž migrují a například upovídáný spoluvyšetřovatel pan Lála se objevuje v předešlých knihách (např. *Mrtvý v obecném zájmu*, 2012), stejně tak vedlejší postava vyšetřovatele Hackenschmieda je hlavní postavou v zatím poslední Eidlerově knize *Přerušeny řetězec* (2022). Zároveň by tak šlo přehodnotit i některá tvrzení a přemýšlet právě v rovině celku: „*Petr Eidler chce do svých detektivních próz vnést dynamiku a větší participaci čtenáře na celém příběhu, z toho důvodu píše v ich-formě, aby hlavní postavu detektiva více přiblížil cílové skupině a co nejvíce ho polidštil. Nedozvídáme se však vyšetřovatelovo jméno. Jedná se o obyčejného člověka, který zastává běžné lidské hodnoty a názory.*“ – Dodejme jen, že v první Eidlerově detektivce (*Muž na špinavou práci*, 2006) se jmenuje vyšetřovatel Karel Růžička, a zároveň bychom mohli připomenout tradici anonymních vyšetřovatelů u nás i ve světě (z poslední doby například knihy Štěpána Kopřivy *Rychlopalba* a *Křížová palba*).

Pro celkovou reflexi a charakteristiku kriminální prózy by bylo asi dobré nesetrvávat u G. K. Chestertona, ale podívat se spíš po dnes již dostupné (a hlavně v mnohém výraznější, než je Chesterton) literatuře oboru, ať již v anglosaském, tak třeba německém prostoru. Z československého je jistě podstatný Tomáš Horváth, ale zároveň bychom mohli upozornit na práce Michala Sýkory či Markéty Ř. Holanové. Nepocházelo by k tomu, že kolegyně Svítilová „*zmiňuje jména největších a nejznámějších zastánců a teoretiků tohoto žánru*“ a je tu pak jen Čapek a Škvorecký. V rámci této přípravy kontextuální a zařazující by asi mělo autorce včas dojít, že někdy je trochu zbytečné evokovat, že si rozumí s literární teorií: „*Petr Eidler ve svých detektivkách následuje klasický model výstavby detektivních příběhů, které zároveň indikují kvalitní zápletku i rozuzlení. Tato kompozice se tradičně dělí na čtyři úseky či fáze, jimiž jsou představení detektiva, zločin, zahájení a průběh vyšetřování, a nakonec objasnění zločinu a odhalení strůjce, v některých případech též jeho potrestání. Uplatňuje se zde autodiegetické vyprávění retrospektivní povahy.*“ Potvrzuje sice, že prošla výukou teorie literatury, ale zároveň ji vůbec neaplikuje, stylově se zcela odlišuje a celkově ji vlastně ani pro

svůj spíše pozitivistický přístup k rozebrání tří knih Petra Eidlera „nepotřebuje“. Spíše by si měla dávat sama pozor na styl, neměla by v případě, kdy neví jak a kam dál, sahat po banalitách. Případem za všechny může být třeba trochu klopotné vysvětlení toho, když pachatel Steiner „nazve oběť bestii.“ Autorka neváhá sáhnout do *Ottova slovníku naučného*, aby přispěla s vysvětlením, že bestie „*se definuje jako divoké zvíře, šelma, používá se jako nadávka pro člověka zvířecích a surových mravů.*“

Neměla by zkrátka jít ve svém psaní „na první dobrou“, kdy si něco myslí, něco se jí evokuje, ale zároveň toto „něco“ nemá ničím podložené: „*Zde je evidentní inspirace televizní sérii Případy prvního oddělení, která byla uvedena na obrazovky dva roky před vydáním románu.*“ Eidler jako dnešní pětadesátník a autor řady detektivek je myslím dlouhodobě obeznámený o práci vyšetřovacího týmu, kterou může mít zažitou z jiných zdrojů, než je více než průměrná televizní podívaná dneška. Podobně vidím v práci snahu ukotvit některá témata zmíněním toposů z filmů (*Daleká cesta, Musíme si pomáhat*), ale vždy vlastně jen českých a už ne klasických snímků Lanzmannových, Wajdových, či nových typu *Saulův syn* a podobně, kterých je světová kinematografie plná.

Autorčina zbrkllost v některých případech až bije do očí: „*Po roce 1969 však ztratila velká část autorů, mezi nimiž se nacházeli i ti, kteří se programově na detektivku zaměřovali, právo publikovat. Občané byli deprimováni a znechuceni represivními zásahy Státní bezpečnosti. Řídící činitelé kultury se rozhodli v očích lidu tento obraz vylepšit a zároveň občanům poskytnout neškodnou lidovou zábavu.*“ Odhlédneme-li od toho, že nevím, co znamená „programově se zaměřovat na detektivku“ ani koho tím myslí, mírnil bych unáhlená sdělení o „právu publikovat“, o „řídících činitelích kultury“ (koho tím probůh myslí? Brůžka a odbor kultury?) a zejména pak o trochu nelogickém vlivu StB, která zde vystupuje trochu jako démon (příčemž v edicích typu Magnet programově vznikaly texty na zakázku právě kontrašpionáže). Autorka by si asi měla trochu víc ujasnit svůj pohled na ediční politiku po srpnu 1968, na výši nákladů reedic E. Fikera, E. Wallace a dalších, nehledě na snahu normalizačních vydavatelství uklidnit populární literaturou náladu v mezích možností.

Můžeme v tomto trochu ahistorickém vnímání kulturně politických událostí pokračovat a spíše polemizovat s autorčinými leckdy ukvapenými výroky: „*Česká detektivní próza prošla až do současnosti mnoha stádii, ale za ta nejzásadnější bychom mohli považovat dvě období. Prvním z nich jsou 20. a 30. léta 20. století. V té době byla detektivka pokládána za umělecky nízký žánr, takže byla odsunuta na úplný okraj zájmu literárních vědců. Druhé období nastává po roce 1948, tedy po komunistickém převratu v Československu.*“ – celkově bych považoval takové dělení za problematické (podstatnější jsou období třicátých a čtyřicátých let, stejně jako přelom šedesátých a sedmdesátých, nehledě na boom současný, který můžeme datovat někdy od počátku nového století), zároveň bych se na autorčině místě trochu vyhýbal

možné diskusi o literárních vědcích a jejich okraji zájmu. Naběhla by si nepříliš šťastně jednak na dělení žánrů, na boj proti braku, který prochází celým 20. stoletím, i na to, že by mohla být velmi brzy usvědčena z neznalosti.

Pokud se věnuje trojici Eidlerových kriminálek, činí to autorka popisně, ale zároveň jí chybí schopnost charakterizace celku. Pokud zde máme seriálového hrdinu, kterého charakterizuje tím, že se „*vyznačuje rychlým úsudkem, ať už dobrým, či špatným, a vytrvalostí*“ a že „*V románu je zařazeno nespočet vnitřních rozvah detektiva, tento vhled do jeho vědomí tak nabízí čtenáři lepší pochopení motivace jeho činů a participaci na vyšetřování samotného případu.*“, zajímal by mne celkový pohled na Eidlerův styl. Napsat, že „*stylisticky se kniha vyznačuje srozumitelným a poutavým vyprávěním s důrazem na detaily*“ není dle mého názoru přesné: Eidlerův problém je v nedbalosti, v jisté povrchní a možná v až trochu nedbale hulvátském buranství hlavního vyšetřovatele (o jeho morálce by se dalo uvažovat ještě déle, například osobní vztah k přítelkyni Kateřině a synovi je výrazně redukován). Mám za to, že se Eidler spíše snaží napsat text o nejrůznějších vzpomínkách, aspektech a traumatech, které někdy podařeně a někdy skoro odflákle zabalil do kriminálního hávu. Nehledě na problematickou redakční práci nakladatelství MOBA, která je spíše zmíněna v případě změny názvu a obálky („*Těž volba obálky nebyla nejšťastnější*“: upozorňuji, že snad žádná z obálek u nakladatelství MOBA není šťastně vybraná).

Kromě těchto výhrad k celku – a kromě řady možných drobných oprav (Poirot je Hercule a ne Hercules) – bych měl k autorce ještě několik dotazů k obhajobě: Jak by dopadlo srovnání všech Eidlerových knih – posouvá se například někam vztah vyšetřovatele a rebecin? Nakolik je série klíčová? A stejně tak bych rád věděl, jak by vypadala komparace s knižním cyklem o rabínovi Davidu Smallovi od spisovatele Harryho Kemelmana. (Česky vyšly dva díly, *Rabín v pátek zaspal* a *V neděli zůstal rabín doma.*)

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení velmi dobře (v případě uspokojivého zodpovězení výše položených otázek).

V Praze 12. 6. 2023

Mgr. Michal Jareš, Ph.D.

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.